

РОЗДІЛ IV

Політичні інститути та процеси

УДК 321:342+340.125

Олександр Зіскін,

здобувач кафедри політичних наук і права,

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

politlaw@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-6683-7634>

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ: РУЙНАЦІЯ ЧИ МОДЕРНІЗАЦІЯ?

Досліджено особливості функціонування інституту соціальної держави в умовах глобалізації. Проаналізовано три сценарії впливу глобалізації на соціальну державу – негативний, скептичний і позитивний. Відзначено, що негативний сценарій доводить зв'язок між глобалізацією та скороченням соціальних держав; цей зв'язок визначено як руйнівний, бо національні держави втрачають автономію щодо політики соціального забезпечення. Скептичний сценарій аргументує незначний вплив економічної глобалізації на соціальну державу, а також збереження потенціалу національних держав щодо самостійності соціальної політики. Позитивний сценарій має найменшу підтримку в політологічному дискурсі; він передбачає, що глобалізація та соціальна держава сумісні та взаємно посилюють одна одну. У статті констатовано, що щодо визначення змісту, меж, наслідків впливу глобалізації на соціальну державу стійкий науковий консенсус відсутній. Доведено робочі гіпотези: 1) економічна глобалізація в її неоліберальній формі, попри очевидні переваги, провокує надмірну диференціацію доходів, міграційні потоки, сприяє технологічному безробіттю тощо; 2) інститут соціальної держави в межах нинішніх його моделей, не спроможний адекватно реагувати на них, а відтак є перспектива на оновлення національних моделей соціальної політики. Підкреслено, що глобалізація впливає на інститут соціальної держави не за єдиним сценарієм у різних країнах. Висловлено припущення, що рівень впливу глобалізації на соціальну державу узалежнений від моделі соціальної держави; зокрема найсильнішим він є щодо соціальної держави соціал-демократичної моделі. Наголошено, що міра впливу глобалізації на соціальну державу на сьогодні ще узалежнена від позиції самих національних держав, найперше – їх готовності реформувати національні системи соціального забезпечення в напрямі до впровадження систем активного соціального захисту (стимулювання активності людини на ринку праці, обмеження пасивних витрат тощо).

Ключові слова: соціальна держава, глобалізація, соціальна політика, нерівність.

1. ВСТУП

Постановка проблеми та її значення. Останнє півстоліття характеризує стійка тенденція до поглиблення проблеми нерівності, соціальної ізоляції, бідності, зокрема й у тих регіонах планети, які порівняно соціально благополучні. У політологічному дискурсі відсутня єдність у розумінні причин цих процесів. Пояснення, зазвичай, охоплюють новітні технологічні зміни, скорочення добре оплачуваних робочих місць, демографічні зміни тощо, але найчастіше акцентовано на чиннику глобалізації [32]. Відтак, починаючи від останньої чверті ХХ ст. інститут соціальної держави почав функціонувати в новому, глобальному, економічному середовищі. Цей процес супроводжується глибинними інституційними трансформаціями. Аналіз впливу глобалізації на інститут соціальної держави є актуальним питанням наукових і політичних дебатів.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. У науковому дискурсі щодо впливу глобалізації на інститут соціальної держави окреслюються такі три відмінні сценарії-перспективи:

– *негативна перспектива*: глобалізація підриває стабільність інституту соціальної держави, перешкоджає еволюційному розвитку соціальної політики; наслідком чого є входження соціальної держави в глибоку кризу [21; 34]. Прихильники цього підходу стверджують, що інструментальна спроможність національної держави рішуче підірвана економічною глобалізацією [12]; національні держави втрачають автономію щодо політики соціального забезпечення в умовах переважаючої глобальної економіки [10]. Оскільки національні економіки в епоху глобалізації відкриті для міжнародних ринків, то уряди змушені пристосовуватися до імперативів глобальної конкуренції за допомогою жорсткої фіскальної політики, яка спонукає до скорочення витрат на соціальні програми [17]. У ґрунтовних дослідженнях на цю тему розкрито наявний зв'язок між глобалізацією та скороченням соціальних держав: відкритість економік, попри очевидні переваги, зумовила звуження фінансування соціальної сфери [11; 15];

– *скептична перспектива*: глобалізація має вплив, але незначний чи мінімальний, на соціальну державу [6; 23; 35]. На переконання прихильників цього підходу, немає ні теоретичних обґрунтувань, ні емпіричних доказів, які б підтвердили, що на самостійність соціальної політики національних держав впливає саме посилення економічної глобалізації [17]. Різноманітні внутрішні чинники, зокрема соціальні та політичні інститути, історична спадщина тощо, усе ж мінімізують, на думку прихильників цього підходу, негативний вплив економічної глобалізації на національну соціальну політику [7]. Соціальна політика й надалі продовжує визначатися в межах національної політики, а не коригуватися провідними акторами глобалізації [27]. Отже, скептична перспектива стверджує, що соціальні держави наразі доволі стійкі до впливу глобалізації, а тому не варто виключати ймовірність збереження та зміцнення інституту соціальної держави, попри глобалізацію [10]. Такий підхід сконструйовано на основі кількох емпіричних досліджень, результати яких засвідчили, що глобалізація впливає, але не визначально, на функціонування соціальної держави [6; 10];

– *позитивна перспектива*: глобалізація та соціальна держава сумісні та взаємно посилюють одна одну; глобалізація розширює державу добробуту [16; 30; 31]. За результатами кількох емпіричних досліджень встановлено: економічна відкритість значно збільшує соціальні витрати, у результаті чого соціальна держава має перспективу зміцнення [20; 31].

Наш аналіз історіографії питання засвідчив домінування негативної перспективи. На думку шведського соціолога В. Корпі [24], яскраво виражена криза соціальної держави є саме результатом впливу на неї глобалізації. Результатом економічної глобалізації є докорінні зміни розподіл доходів, зростає міжнародна податкова конкуренція тощо. Цю думку розвиває ізраїльський дослідник А. Разіна [29], на переконання якої, глобалізація зумовлює потужну перебудову різних інститутів, зокрема й соціальної держави. На переконання американської дослідниці проблем глобалізації Х. Мілнер, традиційна держава добробуту нині не пропонує ефективних механізмів реагування на численні соціальні виклики в умовах економічної глобалізації [26]. Науковці аргументували причину зростання нерівності доходів саме результатами глобалізації [8; 9; 13; 14; 18; 25]. Німецький учений Н. Потрафке, аналізуючи досвід впливу глобалізації на соціальну сферу, дійшов висновку, що глобалізація, передусім, посилює нерівність доходів [28]. Отже, у західній науці увага приділяється, насамперед, критичному аналізу впливу глобалізації на інститут соціальної держави. Натомість чимало актуальних питань нині не охоплено вивченням, наприклад, чи результативні конкретні національні соціальні програми зменшити проблеми нерівності, спричинені глобалізацією?

Аналізовану проблематику увиразнено і в дослідженнях вітчизняних учених. Так, на думку А. Бадиди, глобалізація «є одним з основних чинників, які впливають на зміну розуміння сутності соціальної держави» [1, с. 1]. О. Головащенко вважає, що сучасний етап розвитку соціальної державності відбувається під значним впливом вимог глобалізації; зменшується здатність національних держав самостійно формувати та реалізовувати власну соціальну політику [2, с. 4].

Формулювання мети статті. У статті поставлено мету – проаналізувати вплив глобалізації на інститут соціальної держави, дослідити можливі сценарії й наслідки такого впливу.

2. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

Методи дослідження. В основу методології дослідження покладено неоінституціоналізм. Соціальну державу розглядаємо як політичний інститут, який сьогодні видозмінюється під впливом низки чинників, найсильнішим із-поміж яких є глобалізація.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Нині одним із головних питань є визначення змісту, меж, наслідків впливу глобалізації на соціальну державу. Щодо факту існування такого впливу, то стійкий науковий консенсус сформований, але його природа та наслідки не є

зрозумілими, а відтак зумовлюють дебати. Довкола цих питань конструюються відмінні концептуальні підходи. Щонайменше зрозуміло те, що цей вплив у різних країнах не є ні рівномірним, ні односпрямованим з огляду на відмінності в соціально-економічних системах різних держав.

Наша робоча гіпотеза передбачає таке: 1) економічна глобалізація в її неоліберальній формі, попри її очевидні переваги, провокує надмірну диференціацію доходів, міграційні потоки, сприяє технологічному безробіттю тощо; 2) інститут соціальної держави в межах нинішніх його моделей не спроможний адекватно реагувати на них. Водночас маємо зауважити: питання про те, як глобалізація впливає на соціальну державу, до кінця не є зрозумілим. Чи однозначно підриває соціальний захист той факт, що країни вступили в глобальну конкуренцію, яка змушує уряди до економії шляхом зменшення соціального захисту? Можливо, глобалізація, навпаки, має потенціал розширити добробут, оскільки громадяни, які остерігаються наслідків глобалізації, тиснуть на уряди з вимогою створення надійніших соціальних буферів? Допоки ці та низка інших питань залишаються відкритими, у політологічному дискурсі найчастіше саме глобалізацію вважають причиною деформації наявних моделей соціальної політики та загрозою перспективі існування інституту соціальної держави.

Із причини висхідної конкуренції між державами, попри соціальний характер багатьох із них, у них зростають бідність, безробіття, виникають щораз нові форми несправедливостей під час розподілу доходів. Звуження практики соціального забезпечення в процесі глобалізації спричинило різноманітні звуження обмеження в реалізації соціальних прав. Усупереч очікуванням прийнята в процесі глобалізації модель поглибила й продовжує поглиблювати проблеми соціальної сфери.

Із початком глобалізації завершилася відносно стабільна фаза функціонування соціальної держави. Виробництва активно переносяться в місця з низькою оплатою праці, робочі місця автоматизуються роботизованою технікою, пенсійний вік підвищується тощо. Німецький дослідник Ф. В. Шарпф вважає, що глобалізація неодмінно зумовлює глобальну конкуренцію, оскільки підприємці, власники великого капіталу залишають країни з високими ставками оподаткування на користь тих, де вони значно нижчі [33]. Відтак це призводить до зменшення наповнення державного бюджету та економії політиками найперше на соціальній сфері. За таким підходом, глобалізація руйнує соціальну державу. Відтак унаслідок глобалізації (а також міграції, технологічного прогресу тощо) політикам доводиться робити складний вибір щодо соціального забезпечення, політики на ринку праці тощо. Важливим питанням у найближчі роки буде те, як соціальна політика зможе протистояти структурним змінам, котрі відбуваються, адже більшість держав уже зіткнулися з проблемою неефективності класичної сітки соціальної безпеки.

Глобалізація сприяла утвердженню підходу, що саме соціальні витрати гальмують перспективу подальшого економічного зростання, а відтак модель соціальної держави потребує перегляду. Утвердився неоліберальний підхід щодо необхідності зменшити соціальні витрати. Держави почали активну реструктуризацію, щоб відновити економічне зростання, та одночасно

приймали норми, спрямовані на зменшення соціальних витрат. Водночас кейси багатьох країн засвідчують, що на практиці державні витрати на соціальну сферу зменшити не вдалося – вона, навпаки, зросла. Причиною цього є, передусім, зміни демографічної структури (старіння населення, зміни в структурі сім'ї тощо).

Погодимося з думкою тих дослідників, які на основі вивчення рівня впливу глобалізації на соціальну державу дійшли висновку, що цей вплив узалежнений від моделі соціальної держави (ліберально-демократична, консервативна, соціал-демократична). На думку американських учених Т. К. Кім і К. Зурло, глобалізація негативно впливає насамперед на соціал-демократичну модель, тоді як такий взаємозв'язок не надто очевидний щодо ліберально-демократичної й консервативної моделей [22, с. 130]. Глобалізація змушує саме найбільш щедрі соціальні держави (а такими є ті, які реалізують соціал-демократичну модель) зменшити сферу їх застосування до помірного або «нормального» рівня [10, с. 924].

Очевидно, що за умов економічної глобалізації, держави повинні відповідати вимогам глобалізації, враховувати позиції міжнародних організацій, транснаціональних корпорацій тощо. Водночас держави опинилися перед викликом забезпечення своїм громадянам певних стандартів добробуту, захисту їх від негативних аспектів глобалізації, від утрат, пов'язаних з адаптацією конкретної країни до світового ринку.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Ми перебуваємо на таких позиціях, що глобалізація є і викликом, і шансом-перспективою для сучасних держав. Припускаємо, що глобалізація впливає на інститут соціальної держави не за єдиним сценарієм у різних країнах. Цей сценарій узалежнений від типу соціальної держави, запроваджуваної певною країною моделі політики соціального забезпечення. Зокрема, одні держави зменшують соціальні витрати, щоб адаптуватися до імперативів глобальної конкуренції в умовах глобалізації; інші ж, навпаки, збільшують їх для того, щоб у такий спосіб подолати наростаючі соціально-економічні проблеми, зумовлені глобалізацією.

Хоча глобалізація й зменшує автономію національних держав у прийнятті рішень щодо соціальної сфери, заохочує скорочення соціальних витрат, але на швидкість і масштаби цих процесів усе ще впливають політичні, ідеологічні та ін. традиції національних держав. Вплив глобалізації на соціальну державу, на нашу думку, усе ще узалежнений від позиції самих національних держав, передусім їх готовності реформувати національну систему соціального забезпечення.

Піддаючись перетворенням, спричиненим епохою глобалізації та інформатизації, соціальна держава, прогнозуємо, продовжить своє функціонування, але потребує для цього перезавантаження форми й змісту. Спричинені глобалізацією проблеми в соціальній сфері існує можливість розв'язати, лише модернізувавши інститут соціальної держави. Очевидно, що

«сучасна соціальна політика повинна будуватися з урахуванням глобальних ризиків» [5, с. 74].

Оскільки глобалізація – це вже реальність, якій протистояти національні держави не можуть, то відтак на часі є розробка максимально ефективних інструментів для запобігання соціальним проблемам. Найчастіше до таких інструментів нині відносять механізми т. зв. активного соціального захисту: стимулювання активності людини на ринку праці, обмеження пасивних витрат тощо. Погодимось з вітчизняними дослідницями І. Кресіною та Н. Хомою [3, с. 187; 5, с. 484], які прогнозують перспективу заміни класичних моделей соціальної держави на модель соціальної держави, яка активізує. Новітні світові тенденції демонструють відмови від ідеї держави загального добробуту на користь «сервісної держави, що гарантує найнеобхідніші соціальні права» [3, с. 187]. Очевидно, що в умовах глобалізації важливим завданням сучасної держави стає забезпечення максимально сприятливих умов для самореалізації особистості, у результаті якої зменшиться навантаження на інститут держави в частині забезпечення добробуту особи. Однією з альтернатив класичній соціальній державі в умовах глобалізації є ймовірність упровадження безумовного базового доходу; нині це предмет активних дебатів.

Відзначимо, що глобалізація – надзвичайно динамічний процес, а в поєднанні з технологічною революцією, демографічними проблемами та іншими чинниками, вона спричиняє щораз нові форми впливу на соціальну сферу. Відтак ці питання потребують моніторингу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бадида, А. Ю. (2017). *Соціальна держава в умовах глобалізації: теоретичні та порівняльно-правові аспекти*. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів: Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 20 с.
2. Головащенко, О. С. (2016). Соціальна держава та виклики глобалізації. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*, № 32, С. 3–11.
3. Кресіна, І., Хома, Н. (2015). Моделі соціальної держави: модернізуючий вплив глобалізації. *Публічне право*, № 1 (17), С. 185–196.
4. Спиридонова, Н. В. (2017). Влияние глобализации на формирование моделей социальной политики. *Проблемы современной экономики*, № 2, С. 70–75.
5. Хома, Н. М. (2012). *Моделі соціальної держави: світовий та український досвід*. Київ: Юридична думка, 592 с.
6. Atkinson, A. (2002). Globalisation and the European welfare state at the opening and the closing of the twentieth century. *H. Kierzkowski (Ed.), Europe and Globalisation*. New York: Palgrave-MacMillan, P. 249–273.
7. Berger, S. (2002). Globalisation and politics. *Annual Review of Political Science*, № 3. P. 43–62.
8. Bergh, A., Nilsson, T. (2010). Do liberalization and globalisation increase income inequality? *European Journal of Political Economy*, № 26 (4), P. 488–505.
9. Bergh, A., Nilsson, T. (2010). Good for living? On the relationship between globalization and life expectancy. *World Development*, № 38 (9), P. 1191–1203.
10. Brady, D., Beckfield, J., Seeleib-Kaiser, M. (2005). Economic globalisation and the welfare state in affluent democracies, 1975–2001. *American Sociological Review*, № 70, P. 921–948.

11. Burgoon, B. (2001). Globalisation and welfare compensation: Disentangling the ties that bind. *International Organization*, № 55, P. 509–551.
12. Castles, F. G. (2004). *The Future of the Welfare State: Crisis Myths and Crisis Realities*. Oxford University Press.
13. Dorn, F., Fuest, C., Potrafke, N. (2018). Globalisation and Income Inequality Revisited. *CESifo Working Paper*, № 6859.
14. Dorn, F., Schinke, C. (2018). Top income shares in OECD Countries: the role of government ideology and globalisation. *World Economy*, № 41 (9), P. 2491–2527.
15. Garrett, G. (1998). Global markets and national politics: Collision course or virtuous circle? *International Organization*, № 52, P. 787–824.
16. Garrett, G., Mitchell, D. (2001). Globalisation, government spending and taxation in the OECD. *European Journal of Political Research*, № 39, P. 145–177.
17. Genschel, P. (2004). Globalisation and the welfare state: A retrospective. *Journal of European Public Policy*, № 11, P. 613–636.
18. Gozgor, G., Ranjan, P. Globalisation, inequality, and redistribution: Theory and evidence. *World Economy*, № 40 (12), P. 2704–2751.
19. Hardt, M., Negri, A. (2001). *Empire*. Cambridge: Harvard University Press, 496 p.
20. Hicks, A. (1999). *Social Democracy and Welfare Capitalism*. Ithaca: Cornell University, 256 p.
21. Huber, E., Stephens, J. (2001). *Development and Crisis of the Welfare State*. Chicago: University of Chicago Press.
22. Kim, T. K., Zurlo, K. (2009). How does economic globalisation affect the welfare state? Focusing on the mediating effect of welfare regimes. *Int J Soc Welfare*, № 18 (2), P. 130–141.
23. Kittel, B., Winner, H. (2005). How reliable is pooled analysis in political economy? The globalization – welfare state nexus revisited. *European Journal of Political Research*, № 44, P. 269–293.
24. Korpi, W. (2003). Welfare-state regress in Western Europe: Politics, institutions, globalisation and Europeanization. *Annual Review of Sociology*, № 29, P. 589–609.
25. Lang, V., Tavares, M. (2018). The distribution of gains from globalisation. *IMF Working Paper*, № 18/54.
26. Milner, H. V. (2019). *Globalisation, populism and the decline of the welfare state*. URL: <https://www.iiss.org/blogs/survival-blog/2019/02/globalisation-populism-and-the-decline-of-the-welfare-state>
27. Pierson, P. (2001). *The New Politics of the Welfare State*. New York: Oxford University Press.
28. Potrafke, N. (2018). *The globalization – welfare state nexus Evidence from Asia*. URL: <https://www.ifo.de/DocDL/wp-2018-272-potrafke-welfare-asia.pdf>
29. Razin, A. Welfare state Vs Market forces in a globalization era. URL: <https://graduateinstitute.ch/communications/events/welfare-state-vs-market-forces-globalization-era>
30. Rieger, E., Leibfried, S. (2003). *Limits to Globalisation: Welfare States and the World Economy*. Malden: Polity Press, 416 p.
31. Rodrik, D. (1997). Sense and nonsense in the globalisation debate. *Foreign Policy*, № 107, P. 19–37.
32. Samuelson, R. J. (2019). The indestructible welfare state. *The Washington Post*, 31 Jul.
33. Scharpf, F. W. (1991). *Crisis and choice in European social democracy*. Cornell University Press, 303 p.
34. Schwartz, H. (2001). Round up the usual suspects! Globalisation, domestic politics, and welfare state change. P Pierson (Ed.), *New Politics of the Welfare State*. New York: Oxford University Press, 303 p.

35. Wade, R. (1996). Globalisation and its limits: Reports of the death of the national economy are greatly exaggerated. *S. Berger, R. Dore (Eds.), National Diversity and Global Capitalism*. Ithaca: Cornell University Press, 387 p.

THE IMPACT OF GLOBALIZATION ON THE INSTITUTION OF THE WELFARE STATE: DESTRUCTION OR MODERNIZATION?

The peculiarities of functioning of the social state institute in the conditions of globalization are investigated. Three scenarios of the impact of globalization on the welfare state are analyzed: negative, skeptical and positive. It is noted that the negative scenario links the link between globalization and the decline of welfare states; this link is defined as destructive because national states lose autonomy over social security policies. The skeptical scenario argues for the insignificant impact of economic globalization on the welfare state, as well as preserving the capacity of nation-states for social policy autonomy. The positive scenario has the least support in political science discourse; it assumes that globalization and the welfare state are compatible and mutually reinforcing. The article states that there is no stable scientific consensus on determining the content, boundaries, consequences of the impact of globalization on the welfare state. Proved working hypotheses: 1) economic globalization in its neo-liberal form, despite its obvious advantages, provokes excessive differentiation of income, migration flows, promotes technological unemployment, etc.; 2) the institute of the welfare state, within its current models, is not able to respond adequately to them, and therefore there is a prospect of updating national models of social policy. It is emphasized that globalization is affecting the institution of the welfare state not in a single scenario in different countries. It is suggested that the level of influence of globalization on the welfare state depends on the model of the welfare state; in particular, it is the strongest in the welfare state of the social-democratic model. It is emphasized that the extent of the impact of globalization on the welfare state is still dependent on the position of the nation-states themselves, first – their willingness to reform national social security systems towards the introduction of systems of active social protection (stimulating human activity in the labor market, limiting passive spending, etc.).

Key words: welfare state, globalization, social policy, inequality.

REFERENCES

1. Badyda, A. Yu. (2017). Sotsialna derzhava v umovakh hlobalizatsii: teoretychni ta porivnialno-pravovi aspekty: avtoref. dys. ... kand. yuryd. n: 12.00.01. Lviv: Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka, 20 s.
2. Holovashchenko, O. S. (2016). Sotsialna derzhava ta vyklyky hlobalizatsii. *Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriaduvannia*, № 32, S. 3–11.
3. Kresina, I., Khoma, N. (2015). Modeli sotsialnoi derzhavy: modernizuiuchy vplyv hlobalizatsii. *Publichne pravo*, № 1 (17), S. 185–196.
4. Spiridonova, N. V. (2017). Vlihanie globalizatsii na formirovanie modelej social'noj politiki. *Problemy sovremennoj jekonomiki*, № 2, S. 70–75.
5. Khoma, N. M. (2012). Modeli sotsialnoi derzhavy: svitovi ta ukraïnskyi dosvid. Kyiv: Yurydychna dumka, 592 s.
6. Atkinson, A. (2002). Globalisation and the European welfare state at the opening and the closing of the twentieth century. *H. Kierzkowski (Ed.), Europe and Globalisation*. New York: Palgrave-MacMillan, P. 249–273.
7. Berger, S. (2002). Globalisation and politics. *Annual Review of Political Science*, № 3, P. 43–62.
8. Bergh, A., Nilsson, T. (2010). Do liberalization and globalisation increase income inequality? *European Journal of Political Economy*, № 26 (4), P. 488–505.

9. Bergh, A., Nilsson, T. (2010). Good for living? On the relationship between globalization and life expectancy. *World Development*, № 38 (9), P. 1191–1203.
10. Brady, D., Beckfield, J., Seeleib-Kaiser, M. (2005). Economic globalisation and the welfare state in affluent democracies, 1975–2001. *American Sociological Review*, № 70, P. 921–948.
11. Burgoon, B. (2001). Globalisation and welfare compensation: Disentangling the ties that bind. *International Organization*, № 55, P. 509–551.
12. Castles, F. G. (2004). *The Future of the Welfare State: Crisis Myths and Crisis Realities*. Oxford University Press.
13. Dorn, F., Fuest, C., Potrafke, N. (2018). Globalisation and Income Inequality Revisited. *CESifo Working Paper*, № 6859.
14. Dorn, F., Schinke, C. (2018). Top income shares in OECD Countries: the role of government ideology and globalization. *World Economy*, № 41 (9), P. 2491–2527.
15. Garrett, G. (1998). Global markets and national politics: Collision course or virtuous circle? *International Organization*, № 52, P. 787–824.
16. Garrett, G., Mitchell, D. (2001). Globalisation, government spending and taxation in the OECD. *European Journal of Political Research*, № 39, P. 145–177.
17. Genschel, P. (2004). Globalisation and the welfare state: A retrospective. *Journal of European Public Policy*, № 11, P. 613–636.
18. Gozgor, G., Ranjan, P. (2017). Globalisation, inequality, and redistribution: Theory and evidence. *World Economy*, № 40 (12), P. 2704–2751.
19. Hardt, M., Negri, A. (2001). *Empire*. Cambridge: Harvard University Press, 496 p.
20. Hicks, A. (1999). *Social Democracy and Welfare Capitalism*. Ithaca: Cornell University, 256 p.
21. Huber, E., Stephens, J. (2001). *Development and Crisis of the Welfare State*. Chicago: University of Chicago Press.
22. Kim, T. K., Zurlo, K. (2009). How does economic globalisation affect the welfare state? *Focusing on the mediating effect of welfare regimes*. *Int J Soc Welfare*, № 18 (2), P. 130–141.
23. Kittel, B., Winner, H. (2005). How reliable is pooled analysis in political economy? The globalization – welfare state nexus revisited. *European Journal of Political Research*, № 44, P. 269–293.
24. Korpi, W. (2003). Welfare-state regress in Western Europe: Politics, institutions, globalisation and Europeanization. *Annual Review of Sociology*, № 29, P. 589–609.
25. Lang, V., Tavares, M. The distribution of gains from globalization. *IMF Working Paper*, № 18/54.
26. Milner, H. V. (2019). Globalisation, populism and the decline of the welfare state. URL: <https://www.iiss.org/blogs/survival-blog/2019/02/globalisation-populism-and-the-decline-of-the-welfare-state>
27. Pierson, P. (2001). *The New Politics of the Welfare State*. New York: Oxford University Press.
28. Potrafke, N. (2018). The globalization – welfare state nexus Evidence from Asia. URL: <https://www.ifo.de/DocDL/wp-2018-272-potrafke-welfare-asia.pdf>
29. Razin, A. Welfare state Vs Market forces in a globalization era. URL: <https://graduateinstitute.ch/communications/events/welfare-state-vs-market-forces-globalization-era>
30. Rieger, E., Leibfried, S. (2003). *Limits to Globalisation: Welfare States and the World Economy*. Malden: Polity Press, 416 p.
31. Rodrik, D. (1997). Sense and nonsense in the globalisation debate. *Foreign Policy*, № 107, P. 19–37.
32. Samuelson, R. J. (2019). The indestructible welfare state. *The Washington Post*, 31 Jul.

33. Scharpf, F. W. (1991). *Crisis and choice in European social democracy*. Cornell University Press, 303 p.

34. Schwartz, H. (2001). Round up the usual suspects! Globalisation, domestic politics, and welfare state change. *P. Pierson (Ed.), New Politics of the Welfare State*. New York: Oxford University Press, 303 p.

35. Wade, R. (1996). Globalisation and its limits: Reports of the death of the national economy are greatly exaggerated. *S. Berger, R. Dore (Eds.), National Diversity and Global Capitalism*. Ithaca: Cornell University Press, 387 p.

Стаття надійшла до редколегії 24.09.2019 р.

УДК 659.3.32

Наталія Лютко,

кандидат політичних наук,

доцент кафедри філософії і політології,

Хмельницький національний університет, Україна,

<https://orcid.org/0000-0002-8792-5035>

liutkonv@ukr.net

ДЕЯКІ МІРКУВАННЯ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ СИМВОЛІВ У ПОЛІТИЧНІЙ РЕКЛАМІ

У статті розглянуто трактування поняття «символ» та його комунікативний потенціал. Зазначено що символи є основним засобом репрезентації політичних акторів і подій, комунікації між владою й суспільством, ефективним інструментом побудови політичної реальності, а також тим, що в політичній рекламі використовуються для віртуальної видозміни політичної та соціальної дійсності, передачі якоїсь думки щодо політичних процесів і формування потрібних емоцій у громадян. Відзначено, що комунікативне призначення політичної реклами полягає в тому, що вона покликана встановити контакт між носіями влади або претендентами на місце у владних структурах, і громадянами, акумулювати в рекламному повідомленні основну концепцію виборчої кампанії. Установлено що політична реклама стає своєрідним провідником ідей, ретранслятором образів, символів, міфів, які живуть і функціонують у масовій свідомості суспільства. Політична реклама також перетворюється в технологію симуляції, виробництва віртуальної реальності (і віртуальних іміджів), посилюючи театралізацію політичного життя й відволікаючи виборців від справжніх проблем та потреб. Успішне виконання комунікативних завдань політичної реклами неможливе без детального дослідження політичного простору (законодавчої, політичної, демографічної й економічної ситуації, системи влади, розстановки сил на політичній арені, в економічній сфері та ін.). Обґрунтовано, що задля досягнення максимальної ефективності комунікації політичної реклами